

Проф. Микола Чубатий.

Релігія — ціллю, чи середником до цілі?

Нинішнє положення українського народу по обох боках ризької смуги видвигає до першорядного значіння релігійно-церковне питання на Україні. І зовсім слушно; воно відіграє першорядну ролу в життю державних народів, а що ж доперва говорити про недержавний нарід, для якого церква є одинокою трівкою організацією, а релігія найбільше масовою ідеєю. Такі моменти, як нині, пережив український нарід у XIV., а передусім у XVI. віці, коли йому приходилося відпирати концентричний напір латинства з одного боку і сучасної релігійної революції — реформації з другого боку. Саме у той момент оживає релігійний жар на Україні, кріпшають строго здисципліновані братські організації, а церква стає для народу джерелом всесторонньої культури — школою, інституцією позашкільної освіти, господарського та політичного життя, а передусім — кузнем характерів. Мабуть подібні часи ідуть до нас і нині. Які ж умовини мусять існувати, щобі релігія та церква відіграли таку ролу?

По перше, релігія мусить стати для загалу провідною життєвою ідеєю, якою жиється, за яку вмирається, для якої поноситься жертви та терпіння. Не вистарчить тут висунути церкву як параван іншої справи, прибрати її лиш у національні форми без духового змісту. Релігійно-церковна ідея мусить бути життєвим переконанням кожної одиниці, джерелом етичності й характерности, бо лиш такою ідеєю об'єднана маса стає героїською, а її організації нездобутими духовими твердинями для кожного противника. За те ніколи релігія та церква не відіграє тої ролі, якщо хто хотів би її вжити як середника національної, чи другої політики. Хто думає, що вистарчить лиш церкву українізувати, або убрати її в національний костюм автокефалії, без переконання її вірних про Боже післанництво цекви, той плитко конклюдє, а скоро сам стане свідком, що так поняте релігійно-церковне життя збудоване на піску. Перша ліпша негода змете його. Релігія і церква мусять стати самі для себе ціллю, а не середником до другої цілі.

На жаль таке фалшиве розуміння релігії і церкви плується в нас від довшого часу, а від часу революції стало прямо трагедією цілої нації. Ціла мізерія релігійно-церковного питання на Великій Україні відкрилася в часі жалюгідного процесу СВУ. в першій половині 1930. р. З лави обжалованих падали зізнання, що Н.Н. пристав до української автокефальної церкви, бо вона мала бути середником ширення національної свідомости. Ми чули навіть, що не всі, котрі ставали священиками, були віруючими людьми. То чи ж дивно, що така церква і такі духовники не

зродили ні релігійних, ні національних героїв. Українська автокефальна церква в часі релігійного гонення не витримала і першого напору; ба з-поміж її владик висувається понура постать „єпископа“ Марка Грушевського, що плюнув в лице не лиш українській автокефальній церкві, але і всякій релігії взагалі. Людина без примітивів чести схоронилася під крила української автокефальної церкви на се, щоби в люте время публично проголосити максимум: „Чесна людина повинна боротися проти релігії в інтересі соціалістичного громадянства. „Що більше — ми читали перед роком у львівській національній пресі кілька разів з нагоди переслідування релігії і такі дивоглядні заголовки як: „Вимушені заяви автокефальної церкви“, або „Собор владик на приказ ДПУ. розв'язав Українську Автокефальну Церкву“ і т. д. так, немов би то на правдиво віруючій людині можна вимусити якусь протирелігійну заяву, а на його пастирях розігнання свого стада. Майже рівночасно читали ми скромну вістку, що голова ісламського віроісповідання в ССРСР., Різедін бен Фаредіна не дав на собі вимусити мимо погроз і арештування заяви, що релігії в ССРСР. не переслідується. Що ж за причина, що на укр. автокефалістах вимусила ДПУ. все, чого хотіла, ба ще й більше, чим хотіла..., а на визнавці Магомета нічого не могла вимусити? Причина для нас ясна: для ісламіти релігія була ціллю в життю, Божою справою, а для новочасного малороса лиш „хитро“ обдуманим середником до другої цілі.

А хиба ж інший погляд на ролю релігії є нині серед більшості нашої інтелігенції? Річ певна, що і у нас таке розуміння релігійно-церковної справи дало би таке саме жниво. Що більше, останніми часами стрічаємося на еміграції з поглядами, що саме таке розуміння релігійно-церковного питання повинно стати артикулом віри українського націоналіста. В однім закордоннім націоналістичнім журналі стрічаємо статтю проф. Вікула, який береться вирішувати церковне питання саме в такій площині. По його думці в будучій укр. державі слід державній владі в церковній справі прийняти ролю хірурга-санітара, а вкінці старшого і зверхного співчинника та приступити до створення „єдиної української, незалежної від нікого, національної церкви“, подібно, як можна би створити пр. єдиний професійний союз умових чи фізичних робітників, селян, чи хоч би єдину українську індустрію чи кооперацію. Хто так підходить до релігійного питання як автор, то можна вносити, що він не вірить в ніяку релігію, коли вважає можливим „комасувати“ всі релігії на Україні. А вже зовсім дивними видаються нам надії автора, що така національна („казьонна“) церква могла би мати своїм завданням „повне релігійне відродження(?) України“.

У всіх випадках релігія була, чи мала би бути лиш середником для національних цілей — становище в засаді фалшиве. Бо якась релігія є або правдива або ложна. Коли вона ложна, слід її відкинути, та коли вона правдива, то оперта є на Божім авторитеті і не має більшої для неї профанації, як робити з неї

